

vilibus, nihilominus dicendum est, nunc non esse sub peculiari præcepto totam illam hebdomadam, quam sanctam appellamus. Dico autem *sub peculiari*, quia prima dies ejus sub generali præcepto de Dominica observanda continetur; de reliquis vero diebus nullum est præceptum generale obligans totam Ecclesiam. Et ita in cap. 1 de Consec., d. 3, nulla fit illorum dierum mentio. Et quamvis ibi Archid. dixerit hodie servari feriam quintam, et diem Parasceves, tamen id non habet universalis consuetudo, ut notat Silvester, verb. *Dominica*, quæst. 1, § 7, qui addit limitationem his verbis: *Nisi forte Parasceves, usque ad osculum Crucis*. Sed in hoc etiam consulenda est consuetudo; nam alicubi solet observari cessatio ab operibus servilibus, ab officio missæ feriæ quintæ usque ad finem officii feriæ sextæ illius hebdomadæ. Frequentius tamen (ut opinor) hoc fit ex voluntaria pietate ac devotione, potius quam ex obligatione in conscientia; et sicubi censetur esse obligatio propter consuetudinem, videtur solum esse quoad cessationem ab operibus in publico exercendis, propter scandalum, et perturbationem vitandam, non vero quoad obligationem audiendi missam, seu sacrum officium, vel omnino cessandi ab operibus, etiam in occulto. Cujus signum esse potest, quod, quando dies Incarnationis cadit in aliquem ex illis diebus, longe alio modo et rigore servatur festivitas a populo Christiano quoad missam, vel officium audiendum, et quoad cessationem a laboribus.

17. Igitur si olim fuit tota illa hebdomada sub præcepto, consuetudine derogatum est, ut Summistæ communiter docent, Armill., verb. *Ferice*, num. 6; Rosell. ibidem; Anton., 2 part., tit. 9, cap. 7, et alii. Verisimile autem est id, quod Clemens refert, non fuisse in universa Ecclesia introductum, neque fuisse institutum ut semper duraret, sed pro aliquo tempore. Nam ibidem refert, etiam Apostolos præcepisse tunc observationem sabbathi more Christiano per modum festi, quod fieri potuit pro illa regione et tempore, donec lex vetus cum honore sepeliretur. De Gregorio autem IX verisimile est, nullum de hoc tulisse speciale præceptum, quia in dicto cap. ultim., non est sermo de cessatione ab omnibus operibus, sed ab strepitu judiciorum: et hoc solum in principio proponitur, ut patet ex verbis citatis, et id solum in fine capituli concluditur illis verbis: *Quibus solemnitas feriis (nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat) usque adeo*

convenit ab hujusmodi abstinere, ut consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus hujusmodi promulgari. Et certe verisimile non est ante Gregorium aliam fuisse consuetudinem, nec facile credi potest, illum voluisse novam consuetudinem et festivitatem introducere.

18. *Quare feriæ illæ solennes dicantur.* — Neque obstat quod feriæ illæ dicantur solennes; non enim ita vocantur propter festivam solemnitatem religiosam, quam in omnibus illis observare necesse sit, sed quia stabili et antiqua consuetudine receptæ sunt. Sic enim latine etiam dicitur esse solemne, quod quotannis fieri solet, vel consuetudine receptum est; unde etiam feriæ rusticæ æstivales vel autumnales solennes appellantur, ut a repentinis distinguantur, ut sumitur ex Glossa, dicto cap. ult., et ibi Panorm., num. 8. Nec etiam obstat quod illæ feriæ dicantur in Dei reverentiam, quia hoc optime stat sine præcepto abstinendi omnino ab operibus servilibus, vel audiendi sacrum omnibus illis diebus. Sunt enim multi dies peculiariter dicati in honorem Dei, vel alicujus Sancti, qui non præcipiuntur illo modo observari, sed specialis reverentia aut honor cernitur maxime in ecclesiastico officio, quod in diebus majoris hebdomadæ peculiariter fit in recordationem Dominicæ passionis. Et ut majori cum solemnitate fieret, adjunxit Ecclesia vacationem saltem a strepitu judiciorum, quæ non sunt tam necessaria ad hominum vitam et sustentationem, sicut sunt alia opera; et ideo noluit Ecclesia universale præceptum ferre de observatione festiva illorum dierum, licet judicia prohiberent in ordine ad reverentiam Dei. Quin potius toto tempore Quadragesimæ jure civili prohibebantur judicia criminalia, ut in leg. *Quadragesima*, Cod. de Feriis, et in c. 2, 15, quæstione quarta, prohibetur, ne omnibus illis diebus liceat aliquem damnare in exilium. Et in c. *Decretis*, 22, quæst. 5, a Septuagesima prohibetur exigi ab aliquo juramentum. Quæ omnia non servantur, et decreta illa sunt tantum Conciliorum provincialium. Tamen ex eis intelligitur quam diversum sit tempus feriæ in ordine ad judicia, etiam in reverentiam Dei et bonum animæ, vel simpliciter festivum.

19. *Objectio.* — *Diluitur.* — Potest tamen apparentius objici, quia hinc sequitur ex vi illius decreti non probari alios dies, qui ibi numerantur, etiam Natalis, vel Paschatis, et

similes esse in præcepto juris communis quoad observationem rigorosam festi. Patet sequela, quia non aliter dicuntur feriati hi dies, quam feriæ hebdomadæ sanctæ: consequens autem videtur contra dicta. Respondeo, propter hoc argumentum esse probabilem opinionem, quam Sylvester supra communem dicit, in illo capite non tantum præcipi vacationem ab strepitu judicii, sed etiam ab operibus servilibus in omnibus illis diebus. Sed nihilominus, inspecta intentione Pontificis in illa lege, et vi verborum ejus, concedendum videtur, intentionem illius legis non fuisse agere de festis ex præcepto observandis ab omnibus fidelibus, sed solum de feriis, in quibus abstinendum est ab strepitu judicii propter reverentiam Dei, quæ feriæ latius patent quam illæ festivitates, ut declaratum est. Nihilominus tamen ex qualitate materiæ, et ex aliis juribus, et maxime ex traditione Ecclesiæ, intelligimus festivitates, quæ ibi numerantur, esse ita solennes, ut ab omnibus sint ex præcepto observandæ cultu religioso, et hanc esse generalem regulam, quæ non admittit exceptionem, nisi ubi ex materia ipsa vel ex consuetudine contrarium constet.

CAPUT VI.

DE FESTO PASCHATIS ET RESURRECTIONIS DOMINI.

1. *Paschatis festum antiquissimum.* — *Hoc festum non est de jure divino.* — Hæc est octava et plenissima Christi festivitas, quam communiter Pascha appellamus, translato nomine ab usu Hebræorum, qui circa illud tempus suum Pascha celebrabant, quia *jam pascha nostrum immolatus est Christus*, ut dixit Paulus, 1 ad Corinth. 15. Qua occasione solet hic tractari de vocibus *phase* et *pascha*, et significatis earum; sed de his satis pro nostro instituto dictum a nobis est in 2 tom., sect. 2, in fin. Jam ergo usu Ecclesiæ pascha significat tempus illud, seu solemnitatem illam, in qua Dominicam resurrectionem solemniter celebramus. De qua imprimis certum est cadere sub rigorosum præceptum sabbathizandi (ut sic dicam), seu festivum agendi diem illum. Et ita sub nomine sancti Paschatis proponitur in dicto cap. 1 de Consec., distinct. 3, et sub nomine resurrectionis, in dicto cap. ultim. de feriis. Quam esse institutionem Apostolicam colligimus ex Clemente, libr. 8 Constit., cap. 33, et ex Canone 68 Apostolorum, ubi Quadragesima paschæ jejuniari præcipitur, id est,

quæ in solemnitate et festivitate Paschæ terminatur, ut ex Clemente intelligimus, libr. 5, cap. 12, 16, 17 et 18; et hanc constitutionem fuisse perpetuo in Ecclesia observatam sub obligatione legis et præcepti notius est, quam ut probatione indigeat. Nam in præsentis statu, constat de communi consensu Ecclesiæ, et observantia, cujus nullum aliud initium assignari potest præter apostolicam institutionem, nec assignari potest tempus in quo talis consuetudo fuerit in Catholica Ecclesia interrupta. Eam vero fuisse continuam, ex Patribus ostendi potest, quod statim referemus. Unde aliqui putarunt hoc præceptum esse de jure divino, ipsosque Apostolos non proprio arbitrio, sed institutione divina hoc festum Ecclesiæ tradidisse, quia summa et quasi divina ratione nititur, tum propter resurrectionem Christi; tum quia in illo omnes resurreximus; tum etiam quia illa est, per antonomasiam, dies quam fecit Dominus, ad salutem et justificationem nostram. Unde etiam fit, ut illud festum omnino immutabile videatur, ac proinde divinum. Sed nihilominus idem de resurrectione, quod de dominica die censendum est, propter easdem rationes; simpliciter enim est ecclesiasticum præceptum, licet apostolicum, non divinum, habetque omnem firmitatem et rationem quam habet dies dominica, cum majori excellentia et causa, quia illa est tanquam exemplar, et prototypum omnium dominicarum anni; nihilominus tamen in eadem latitudine ecclesiastici præcepti continetur.

2. *Totam hebdomadam Paschatis non esse festivæ observationis.* — Unde est ulterius observandum, ex dictis locis Clementis haberi, hanc institutionem in principio factam esse de observanda tota hebdomada Paschæ; ita enim expresse dicit in dicto cap. 33, libr. 8, et, quod amplius est, in dicto cap. ult. ponitur dies *resurrectionis cum septem sequentibus*, et dicto cap. 1. ponitur *Sanctum Pascha cum tota hebdomada*. Nihilominus tamen certum est, licet tota illa hebdomada sit feriata in ordine ad judicia, quod maxime intenditur in illo cap. ult., non tamen esse totam sub præcepto festivæ observationis, quoad omnia quæ ad diem festum pertinent, ut constat ex Ecclesiæ consuetudine. Unde in Concilio Maguntino, sub Carolo, capite trigesimo sexto, præcipitur observari Pascha usque ad quartam feriam simpliciter, et quintam, cum aliqua moderatione. At vero jam nunc generalis consuetudo est, ut duo proximi dies post fes-

tum Paschæ ita observentur, sicut primus, ob majorem solemnitate[m] et honorem mysterii. In aliquibus item provinciis observatur tertius; reliqui vero usque ab sabbathum nullibi observantur, et in observatione tertii diei, seu feriæ quartæ illius hebdomadæ, consuetudini standum est; nam juxta morem Ecclesiæ Romanæ illa dies non est ita sollemnis sicut priores. Unde etiam in officio diei non habet æqualem solemnitate[m], nam primi tres duplices sunt, et supræmæ classis; quartus vero solum ut semiduplex colitur. Et hæc est sententia communis Anton., Sylvestri, Angeli, Cajetani, Armillæ, et aliorum.

3. *Pascha die dominico celebrandum.*— Circa hanc autem festivitatem nonnulla breviter explicanda sunt, propter antiquam de hoc festo controversiam, et ut ratio temporis ejus perspicue cognoscatur. Secundo igitur dicendum est festum Paschæ semper esse in dominico die celebrandum, cum hebdomada sequenti in sensu jam explicato. Ita habetur ex traditione Ecclesiæ, quæ ab Apostolis traxit originem, ut sumitur ex Clemente, dicto libro quinto, capite decimo sexto: *Ne per errorem (ait) diem resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi alio die, præterquam dominico tantum, celebremus*; et capitulo decimo octavo: *Sabbatho usque ad galli cantum jejunium producite, et illucescente una sabbathorum, qui est dies dominicus, desinite*, etc. Et quoniam de obligatione hujus institutionis aliqui dubitare cœperunt, Deus, speciali revelatione Hermæ, Doctori Ecclesiæ antiquissimo, facta, illam confirmavit, ut refert Pius I (qui anno centesimo quinquagesimo Christi sedit), in epistol. 1 decret. Ubi etiam de hac observatione specialem legem tulit, quæ habetur de Consecr., d. 4, cap. *Nosse vos*, quam post quadraginta annos confirmavit Victor Papa, epist. 1, cap. *Celebritatem*, de Consecr., d. 3. Et cum eo fere tempore de hoc articulo controversia orta esset inter Orientales Ecclesias, omnes Episcopi Orientis, in Concilio quodam Palæstino congregati, statuerunt omnino esse retinendam traditionem, ut festum Paschæ in die dominica celebraretur, tuncque jejunium solveretur. Ita refert Eusebius, lib. 5 Histor., cap. 22, addens, eo tempore in variis provinciis, tam Orientis quam Occidentis, atque etiam Romæ, fuisse de hac re motam quæstionem, et omnes Episcopos in hanc sententiam conspirasse; et cap. 23, refert epistolas Polyeratis ad Victorem, ubi perpetuam traditionem in hac observantia ostendit; et cap. 24, refert deci-

sionem Victoris Papæ de hac re, et concordiam Irenæi in sententia, licet judicaret non esse unitatem Ecclesiæ scindendam propter unius cæremonia[e] diversitatem.

4. Tandem vero in Concilio Nicæno controversia omnis consopita est, et dicta veritas stabilita. Quamvis enim in actis Concilii, quæ modo habemus, nihil de hac causa tractatum legamus, et in ejus Decretis, vel viginti, vel octoginta, quæ in 1 tomo Concil., juxta varias editiones, leguntur, nullum sit ad hanc quæstionem pertinens, nihilominus communis traditio Patrum est, in Concilio Nicæno statutum, vel potius constitutum esse, quod nunc Ecclesia servat. Quod satis patet ex Concilio Antiocheno, ut statim dicemus; item ex Sostrate, lib. 1 Tripart., cap. ultim., et Eusebio, lib. 3 de Vit. Constant., c. 4 et 5, qui referunt, duas fuisse causas præcipuas cogendi Concilium illud: unam ad definiendam fidem contra Arium, alteram ad statuendum dominicum diem pro Paschate celebrando contra Asiaticos. Et cap. 17, refert, ubi in Concilio de sanctissimo festo Paschatis disceptaretur, communi sententia stabilitum esse, ut uno die, videlicet dominico, ab omnibus celebraretur. Quod etiam refert Nicephorus, lib. 8 Histor., cap. 19; et attigit Athanasius, in epistol. de Synodo Arimin. et Seleuci; latius Epiphanius, hæres. 50 et 70; et Ambrosius, in epist. 83, alias in enarratione de Paschatis celebrandi ratione, ubi præterea refert in Nicæno Concilio aureum numerum computo esse adjectum, ad statuendam certam rationem inveniendi legitimum diem Paschatis celebrandi. Ipsum autem decretum ex quadam epistola ejusdem Concilii ad Alexandrinam Ecclesiam refert Theodor., lib. 1 Histor., cap. 9, et in lib. 2 Tripart.; capit. 12, his verbis: *Evangelizamus de consonantia sanctissimi Paschæ, quia vestris rationibus est correctum hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Judæis primitias celebrabant, consonent cum Romanis, et robiscum, et cum omnibus ab initio pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire.*

5. *Quanta sit certitudo posita assertionis.*— Ut autem veritas magis declaretur, inquiri potest quanta certitudine tenenda sit assertio posita, et quo sensu accipienda sit, et an sit mortale peccatum contrarium sentire, vel agere, et quo jure fundata sit; quidam enim dixerunt non debere Pascha celebrari semper die dominica, sed in decima quarta luna primi mensis, in quacumque die hebdomadæ in-

ciderit, juxta Judæorum observationem. In hac opinione fuerunt Asiani ante Concilium Nicænum, ut ex Eusebio relatum est; additque Nicephorus, lib. 4, cap. ultim., etiam post Concilium Nicænum, aliquos in ea opinione perdurasse, eamque consuetudinem retinuisse; idemque refert Epiphanius, hæres. 50, ubi sectatores hujus ritus Quartadecimanos vocat, et inter hæreticos eos ponit; sicut et Augustinus, hæres. 29, Tessarascædecitas eos vocat. Alii vero dixerunt rem hanc indifferentem esse, et neutram fuisse ut necessariam statuendam. Ita videntur sensisse Novatiani, ut ex Sostrate, libro 5 Histor., cap. 20, et libro octavo Tripart., capite nono, colligitur. Et hæretici hujus temporis dicuntur ita sentire, et multi alii, de quibus videri potest Bellarminus, lib. 3 de Cultu Sanctorum, cap. 10. Et ad hoc suadendum induci potest historia supra relata de Irenæo, qui Victori Pontifici obstitit, ne propter cujusdam cæremonia[e] observationem Asianos excommunicaret. Allegari etiam potest, quod Joannes Evangelista fertur, morem illum celebrandi hoc festum decima quarta luna Ecclesiis Asiæ tradidisse, sicut Petrus tradidit Romanis usum celebrandi illud in dominica, et ideo neutrum morem fuisse damnandum; unde refert Nicephorus, lib. 4 Hist., cap. ult., cum Polycarpus Romam venisset tempore Aniceti, persuaderi ab illo non potuisse, ut morem a Joanne receptum relinqueret, et nihilominus unione inter eos servata discessisset. Idem habet Eusebius, lib. 5, cap. 24; et ita etiam admittit Beda, lib. 5 Histor., cap. 15; et Bellarminus supra. Denique cum alia festa Christi non eodem die hebdomadæ celebrantur, quo mysteria ipsa facta fuerunt, videri potest commodius futurum, si idem in hoc festo servaretur; ita enim major uniformitas in festis celebrandis haberetur, et innumeræ difficultates circa observanda novilunia ad legitimum diem Paschæ inveniendum evitarentur.

6. *Hæreticum est sentire illicitum esse celebrari Pascha die dominico.*— Verumtamen, ut recte notavit Castro, verb. *Pascha*, aliud est agere de doctrina, aliud de observatione. Quod ergo ad doctrinam attinet, imprimis sentire, esse illicitam consuetudinem celebrandi Pascha in die dominico, et non in decima quarta luna, hæreticum est. Et hoc sensisse videntur illi, quos ut hæreticos damnant Epiphanius, Augustinus et alii Patres. Ratio vero est primo, quia est contra infallibilem Ecclesiæ universalis auctoritatem, et contra aposto-

licam traditionem; impossibile enim est ut Ecclesia, quæ est columna et firmamentum veritatis, erret approbando pro licito id quod illicitum est. Secundo, quia vel hoc esset illicitum, quia est contra præceptum legis veteris de celebratione Paschatis in luna decima quarta, et hoc Judaicum est, et involvit hæresim, quod observatio legalium sit necessaria: vel esset illicitum, quia est jure naturali, aut alio divino positivo prohibitum: et hoc stultum est, quia nec naturalis lex habet hic locum, ut est per se notum, nec de tali prohibitione est aliqua scriptura vel traditio; imo illam fingere, est contra ecclesiasticam traditionem, ac proinde hæreticum est; vel esset illicitum, quia contra præceptum aliquod humanum, et sic, præter temerariam assertionem sine fundamento, involvitur hæresis, quod supra leges pontificias, et conciliares a Pontificibus approbatas, possit esse humana prohibitio, quæ actum reddat illicitum.

7. *Dempta Ecclesiæ lege, an per se sit illicitum celebrare Pascha aliis diebus.*— At vero e contrario sentire, quod, seclusa Ecclesiæ lege de ritu celebrandi Pascha die dominico, sit per se illicitum illud celebrare in aliis diebus hebdomadæ, in quibus decimam quartam lunam incidere contigerit, licet probabile non sit, non tamen est ita falsum seu hæreticum, sicut contrarium assertum. Hoc propono contra alios, qui dixerunt esse contra jus divinum alio die celebrare Pascha, quam dominico. Id enim supponitur in illa assertionem, quam reprobamus: si enim hoc est illicitum, seclusa Ecclesiæ institutione et lege, oportet ut sit contra jus divinum; at illud jus esse non potest naturale, ut per se notum est, quia tota celebratio hujus festivitatis est ultra rationem naturalem, etiam suppositis ipsis mysteriis, et beneficiis mortis et resurrectionis Christi; ex nullo enim principio morali sequitur necessitas talis festivitatis, seu commemorationis, seclusa lege determinante et præcipiente illam; ergo multo magis idem est de circumstantia talis diei in illa solemnitate servanda. Nec etiam potest de hoc fingi præceptum divinum positivum, quia nec scriptum est, nec traditum; et quia totum ipsum festum non est de præcepto juris divini, ut dixi: ergo multo minus illa circumstantia. Et hoc ad summum probat argumentum sumptum ex facto Joannis Evangelistæ, si verum est, ipsum in vita sua celebrasse Pascha in decima quarta luna, sine observatione peculiari diei dominicæ; potuit enim tunc id facere quodam arbitrio

humano, quia non erat res prohibita, et potuit fortasse tunc expedire in illis locis ad sedandos Judæorum animos, sicut Paulus circumcidit Timothæum, et alia legalia interdum servavit. Quanquam Joannes non more Judæorum celebrabat Pascha, sed ritu christiano, solumque in circumstantia diei volebat cum Judæis convenire, ut minus a nostra festivitate abhorrerent; vel certe id facere potuit ex aliis humanis conjecturis, ut ex propinquitate temporis ostenderetur consonantia rei et figuræ, veritatis et umbræ, vel ut celebritas Paschæ haberet diem magis certum, vel aliis similibus, quæ in his moralibus rebus sufficiunt ad aliquam determinationem faciendam in re de se non mala, neque prohibita.

8. *Post Ecclesiæ decretum non est indifferens dies ad Pascha celebrandum.* — *Socrates caute in hoc legendum.* — Dico vero tertio, licet sit verum, hanc rem ante determinationem esse indifferentem, non tamen ita esse indifferentem, ut non possit Ecclesia circa illam necessitatem imponere, ac subinde nunc post Ecclesiæ præceptum non esse indifferentem, sed necessariam ad honestatem morum, et oppositum dicere hæreticum esse. In quo caute legendus est Socrates, libro quinto Historiarum, capite vigesimo, et libro nono Tripart., capit. 38; nam contrario errori favere videtur. Probatur autem assertio, quia licet non servare præceptum Ecclesiæ non sit hæreticum, sed pravum, vel sacrilegum, vel scandalosum, aut etiam schismaticum, tamen dicere, non esse peccatum agere contra præceptum Ecclesiæ, hæreticum est, quia est negare potestatem Ecclesiæ ad ferendum verum præceptum, et obligans in conscientia, quod est hæreticum. Et ita etiam hoc titulo judicantur hæretici a Patribus, omnes qui in priori opinione Asianorum fuerunt pertinaces post Ecclesiæ determinationem et præceptum; sicut etiam modo hæretici habentur, qui communionem sub utraque specie retinere student contra Ecclesiæ prohibitionem.

9. *Objectio.* — *Satisfit.* — Dices non oportere ut, qui sic sentit de hac particulari materia, generaliter neget Ecclesiæ potestatem ad præcipiendum, vel obligandum in conscientia. Sed in hac tantum materia dicere posset quis non obligare præceptum aut consuetudinem, vel quia materia non est capax tantæ obligationis, vel quia non est justum tale præceptum, cum alius ritus reputetur magis conveniens. Verumtamen dubitari non potest quin Ecclesia hoc statuerit tanquam necessario ser-

vandum ab omnibus Ecclesiis. Sic enim ait Ambrosius supra: *Eo usque, Domini fratres dilectissimi, a vero nos deviare non convenit, nec vano ingenio discrepare, ut quædam necessitas celebritatis hujus omnibus sit imposita Christianis.* Et Eusebius supra ait, statutum esse, *ut amplius non liceat, nisi die dominica Pascha celebrare.* Et Athanasius, in dicta epistola, ait *visum esse Concilio, ut omnes obtemperarent.* Et ex summa diligentia adhibita ab Ecclesiæ pastoribus, Conciliis, et Summis Pontificibus circa hanc observationem, constat ab eis judicatam esse rem gravissimam, et ad unionem et decorem Ecclesiæ multum pertinentem. Et similiter verba decretorum Pii et Victoris evidenter ostendunt proprium præceptum: et idem referunt omnes citati Patres de decreto Concilii Niceni. Alias nullus fuisset Concilii labor, si nihil stabile ac firmum ab illo fuisset constitutum; nulla enim esse posset utilitas, nisi res esset in necessitatem adducta et imposita. Est ergo nunc hæreticum dicere, vel hoc non esse in præcepto, vel non potuisse fieri, aut præceptum esse injustum, aut materiam non esse capacem illius; omnia enim hæc sunt contra communem sensum, et traditionem universalis Ecclesiæ et Pontificum, Conciliorum ac Patrum.

10. *Ex ritu tradito per Joannem Apostolum non excusari quemquam.* — Neque ab hujus legis obligatione posset quis excusari eo titulo, quod Joannes Evangelista alium ritum tradidit; nam Joannes tunc illum tradidit, quando oppositus non erat generaliter præceptus, et ipse non potuit cæremoniam statuere, quæ per Petrum et successores ejus non posset revocari: imo neque poterat legem ferre obligantem universam Ecclesiam sine consensu Petri, vel expresso, vel saltem tacito, qui in presenti non intervenit; unde certissimum est, ritum illum non fuisse generalem. Et in rigore, non est dubium quin potuisset Anicetus Papa obligare Polycarpum ad servandum morem Romanum; tamen eo tempore non fecit, quia non expediebat. Atque eadem ratione certissimum esse censeo, quod si aliqua privata Ecclesia pertinaciter vellet in hac observantia, a Romana et universali discedere, sive cum Judæis Pascha celebrando, sive in certo ac fixo aliquo die mensis, ut tertio die aprilis, vel vigesimo quinto martii, vel alio simili, juxta varias opiniones de die mortis et resurrectionis Christi, merito posset cogi per censuras ad servandum Ecclesiæ ritum, et si contumax esset, præscindi et anathematizari. Quia illa

esset gravissima culpa, et inobedientia cum scandalo et schismate, et non sine magna suspitione hæresis. Unde Concilium Antiochenum, sub Julio, cap. 1, sub gravissima censura præcipit observari decretum Concilii Niceni, de celebratione Paschatis in die dominico, et excommunicat eos qui celebrant decima quarta luna, more Judaico. Neque contra hoc obstat factum Irenæi, quia tunc forte non erat tam clara obligatio, vel licet esset, pro tunc judicavit non expedire coactione uti, non quia fieri non posset, sed quia tolerando et connivendo, pro tunc credidit potuisse melius remedium adhiberi.

11. *Tertia assertio.* — *Prima ratio.* — Tertio dicendum est, magnis rationibus Ecclesiam motam fuisse ad hanc observantiam retinendam et præcipiendam, atque adeo hunc ritum secundum se magis esse convenientem, et oppositum sentire, plus esse quam temerarium; id autem docere, esse valde scandalosum et impium. Non dico autem esse hæreticum, quia de hac majori congruitate non invenio expressam definitionem, neque necessariam consecutionem ex vi præcepti, vel traditionis de re ipsa, quia ad obligationem et honestatem præcepti, satis est quod res sit pia et honesta, ac subinde conveniens, quicquid sit de illa comparatione. Nihilominus tamen dicta ratio convenientiæ evidenter supponitur, et significatur a sanctis Patribus, et ecclesiasticis decretis, et hoc sufficit ad prædictum gradum certitudinis. Rationes autem quæ potuerunt Ecclesiam movere, sequentes occurrunt. Prima, quod ita sit a Petro et Paulo traditum, et (ut credi potest) a cæteris Apostolis, saltem excepto Joanne; et universalis consuetudo, paucis exceptis, ita tenuit usque ad Concilium Nicenum, ut ex Patribus et historiis usque ad illud tempus constat, et allegatum est. Et ita locum habet ratio, quam ex Constantino supra indicat Eusebius, dicto libro tertio de Vita ejus, capite septimo: *Quia nefas est, ut in tanto, et tam solemnibus nostræ religionis festo regnet dissensio, et quia græve ac indecorum est, ut iisdem diebus, alii sint in mærore et jejuniis, celebrando mortem Christi; alii in lætitia et animorum remissione, Pascha celebrando.* Quapropter (ait) *istud rectius instituendum est, et ad unam normam redigendum.* Et ratio ipsa postulat ut pauciores pluribus cedant, et inferiores superioribus, et præsertim ipsi capiti Petro, et successoribus ejus.

12. *Secunda ratio.* — Secunda ratio tradita a Patribus est, ut non videamur Judæis con-

sentire, aut illos imitari, eodem die cum illis Pascha celebrando. Hanc significavit Clemens, dicto libr. 5, cap. 16, dicens: *Neque amplius cum Judæis tempus celebrandi Pascha observetis, nulla enim cum eis nunc nobis communitas est.* Et addit ipsos etiam Judæos falli in suo calculo et ratiocinatione; quod etiam dixit Epiphanius, hæres. 70. Et eandem rationem habet Constant. supra, et addit: *In nostra enim est potestate, ut illorum more rejecto, veriore ac magis sincero instituto (quod quidem a prima passionis die usque hæcenus reclusimus) hujus festi celebrationem ad posteros propagemus; et infra: Est enim revera absurdissimum, ut illi insolenter se jactant, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio istas res observare non posse.* Ac si dicat, vitandam esse illam similitudinem cum Judaica consuetudine, ut clarius profiteamur nos non celebrare Pascha ex obligatione suæ legis, nec indigere illorum ritibus ad verum Pascha celebrandum. Quæ ratio adeo movit Concilium Nicenum, ut statuerit nunquam esse celebrandum Pascha eodem die quo Judæi celebrant, etiamsi contingat diem dominicam in decimam quartam lunam incidere, ut infra videbimus. Nam licet in rigore, festivitatem tunc agere, non esset Judaicum (sicut nunc sæpe festum agimus in die sabbathi, sine ritu Judaico, quia alio titulo et modo id observamus), nihilominus ob celebritatem Paschæ, et propter Judæorum insolentiam ac cæcitate, noluit Ecclesia cum eis unquam concurrere in hujus festi solemnitate. Solet præterea hic alia ratio tradi, quia nisi hoc modo celebretur Pascha, contingeret in aliquo anno non celebrari, et in alio celebrari bis. Hoc enim inconveniens videntur colligere Clemens et Constantinus, citatis locis, ex observatione Paschatis more Judæorum; sed non videtur procedere simpliciter, sed supposito alio errore Judæorum, ut infra dicam.

13. *Tertia ratio.* — Tertia ratio addi potest, quia per sese erat expediens ut Ecclesia semper ageret Pascha in Dominica; hoc autem suaderi potest omnibus rationibus, quibus persuasum est debuisse festum sabbathi in festum dominicæ diei a christianis commutari. Si enim propter gloriam dominicæ resurrectionis, et propter spem nostram, expediebat diem illum festivum agere, multo certe magis conveniens erat, festum ipsum resurrectionis, quod est veluti prototypum omnium dominicarum, extra dominicam diem non celebrari. Rationem hanc longo discursu tractat Augustinus, epist. 119, ad Januarium, præ-